

יד, אלא כשהמצורע עני, ולא כשהמצורע עשיר.

וטעמא: כדתניא: לפי שמצינו בערכין, שעני שהעריך את העשיר, כגון שאמר העשיר "ערכי עלי", ושמע העני ואמר: "מה שאמר זה עלי" נותן ערך עני, יכול אף זה שאמר: "קרבנו של מצורע זה עלי", יהיה הדין כן, שיביא המדיר העני קרבן עני, אף שהמצורע עשיר⁽⁶⁾? תלמוד לומר: אם דל "הוא", למעוטי מדיר [רבינו גרשום].

ומקשינן: ולרבי, כלומר: אמנם לרבנן צריך את הדרשה "הוא" למעט מדיר עני ומצורע עשיר, וללמד: שיביא המדיר קרבן עשיר, כיון שסוברים שבערכין כשאמר העשיר: "ערכי עלי", ואמר העני: "מה שאמר זה עלי" מביא העני ערך עני, והייתי אומר שאף במצורע כן, על כן צריך "הוא" למעט. אך לרבי דאמר: אומר אני אף בערכין כן הדין, בעשיר שאמר: "ערכי עלי" ואמר העני: "מה שאמר זה עלי" מביא העני ערך עשיר, אלמא שבמקום שהראשון [העשיר] גם חייב, בתי חיובא דגברא הראשון אזלינן, ונותן העני כחיובו של ראשון, והא — כלומר: ואם כן — לא צריכא קרא במצורע למעוטי שגלך אחרי חיובו של הראשון [המצורע] שהרי אף בערכין הדין כך, ואם כן יקשה לרבי "הוא" הכתוב במצורע למעוטי מאי?

ומשנינן: שלרבי, בא "הוא" למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר, שלא נדמהו לערכין באופן דומה לזה, דהיינו כשאמר העני: "ערכי עלי", ואמר העשיר: "מה שאמר זה

אינו כן וכו' היה מצורע עני מביא קרבן עני", מדובר רק כשגם מדירו עני: אבל מדירו עשיר והמצורע עני הכי נמי דמייתי בעשירות?! אם כן, מאי "אבל בקרבנות אינו כן"? והרי התנא בא לחלק בין ערכין התלויים בנודר, לקרבנות התלויים במצורע, ואם הדוגמא שנתן התנא "היה מצורע עני מביא קרבן עני", מדובר כשגם מדירו עני, אין דוגמא זו חלוקה מערכין, שאף בערכין הדין כך, שאם היה הנודר עני מביא ערך עני.

ומשנינן: מה שאמר התנא: אבל בקרבנות "אינו כן", לא הולך על שתי הדוגמאות ששנה התנא במצורע: א. "היה מצורע עני, מביא קרבן עני". ב. "היה מצורע עשיר מביא קרבן עשיר", אלא (חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי — רש"י לא גרס כן) אחדא: אמצורע עשיר ומדירו עני, שהיא הדוגמא השניה, ולהשמיענו: שבקרבנות אף כשמדירו עני מביא קרבן עשיר. ודוגמא זו חלוקה מערכין, שבערכין כיון שהמערך עני דנים אותו בהשג יד ומביא רק ערך עני, אבל בדוגמה הראשונה שוים ערכין וקרבנות.

והחידוש בדין זה שאם היה מצורע עשיר ומדירו עני מביא קרבן עשיר: סלקא דעתך אמינא שיביא המדיר קרבן עני כיון שהוא עני, שהואיל ואיתרבי המדיר לדון בו הישג יד, וחסה התורה עליו להביא קרבן עני כשהוא עני והמצורע עני, וכמו שדרשנו לעיל מ"ואין ידו משגת", איתרבי המדיר לדונו בהישג יד גם כשהמצורע עשיר! קא משמע לן שלא נתרבה המדיר לדונו בהשג

6. תמה הגרי"ז, בזה איך יתכן שיהיה העשיר נפטר בקרבן עני שיביאו עליו, וביאר הגרי"ז,

קרבן עשיר, כיון שהוא עצמו עשיר. אבל לרבנן לא צריך פסוק לזה, כיון שלדעתם גם בערכין הולכים אחרי הנודר ולא אחרי החיוב של הראשון⁽⁷⁾.

מתניתין:

היה המעריך עני בשעה שהעריך [זבח תודה בדעת רש"י], והעשיר קודם⁽⁸⁾ נתינה, או שהיה עשיר בשעה שהעריך, והעני קודם נתינה נותן ערך עשיר.

עלי", וסלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי שבערכין בתר חיובא דגברא הראשון אזלינן, [וכמו שמבואר במשנה, שאם אמר עני על עשיר שהעריך עצמו ונתחייב: "מה שאמר זה עלי", חייב העני ערך עשיר כחיובו של ראשון. ובכלל זה, עשיר שאמר כן על עני שהעריך עצמו ונתחייב, חייב השני רק כחיובו של ראשון, ונותן ערך עני], ואם כן הכא נמי במצורע ניזול בתר חיובא דגברא ונאמר ויביא המדיר העשיר, קרבן עני, כחיובו של המצורע, קא משמע לן מהפסוק "הוא", שבמצורע מביא המדיר

ולכן עני שקיבל על עצמו את ערך העשיר חייב בערך עשיר, אבל עשיר שקיבל ערך עני חייב בערך עשיר כיון שגם הראשון העני אם היה מעשיר היה חייב ערך עשיר והוא הדין לעשיר שקיבל עליו את ערכו שחייב בערך עשיר וכמו לרבנן לגבי קרבן במצורע עני ומדירו עשיר.

והתוספות מקשים לרבי, מדוע בקרבנות צריך לימוד למצורע עני ומדירו עשיר שמביא קרבן עשיר, ואילו בערכין יודעים זאת בלי פסוק שעשיר שקיבל עליו ערך עני חייב בערך עשיר? ותירצו התוספות ובחזו"א ביאר את הדברים שבקרבנות שהמדיר לא יכול להתחייב קרבן בעצמו והכל רק מכח חיובו של הראשון בזה צריך פסוק למדירו עשיר שיביא קרבן עשיר. אך בערכין שיכול השני להעריך בעצמו בזה פשוט מסברא שעשיר שקיבל על עצמו לשלם את ערכו של עני שהוא חייב בערך עשיר.

8. כך פירש רש"י, והיינו שאם העשיר לפני הנתינה חייב בערך עשיר. אך התוספות יום טוב מפרש שזה לאו דוקא אלא כוונת רש"י שהעשיר לפני שהעריכוהו ואז נותן ערך עשיר, אבל אם כשהעריכוהו היה עני אף שאחר כך

שכל הנידון הוא רק שהמדיר יפטר בקרבן עני אבל העשיר ודאי יצטרך להשלים לקרבן עשיר. ובאמת לדעת הראב"ד פשוט כך, שהרי כל הצד בגמרא הוא ללמוד מערכין שעני שקיבל ערך עשיר נותן ערך עני, וגם שם הרי לדעת הראב"ד חייב העשיר להשלים לערך עשיר, והוא הדין בקרבן כל הצד בגמרא הוא רק שהמדיר העני יפטר בקרבן עני והמצורע העשיר ישלים לקרבן עשיר.

7. בביאור הסוגיא כתב החזו"א שלדעת רבנן יש חילוק בין ערכין לקרבן, שבערכין כיון שיכול המדיר גם כן להעריך לכן גם כשמקבל על עצמו את ערך חבירו זה כערך שלו ונקבע לפי השג ידו.

אך בקרבן שאי אפשר להביאו בנדבה בזה הכל תלוי בראשון, וכשהראשון עשיר והמדיר עני פשוט שחייב קרבן עשיר כפי חיובו של הראשון. וכשהראשון עני והמדיר עשיר חייב קרבן עשיר כיון שאם היה הראשון העני מעשיר לפני ההבאה הרי היה חייב קרבן עשיר, ולכן גם המדיר כשהוא עשיר חייב בקרבן עשיר.

ורבי סובר שגם בערכין זה נקבע לפי הראשון

רבי יהודה אומר: אפילו אם היה המעריך עני בשעה שהעריך, והעשיר, וחזר והעני עד שעת נתינה, נותן ערך עשיר, כיון שלא היה עני מתחלתו ועד סופו.

אבל בקרבנות שיש בהם חילוק בין קרבן עשיר לקרבן עני אינו כן! שאם היה מצורע עשיר והעני, או עני והעשיר הכל הולך אחר שעת הבאת⁽⁹⁾ קרבנותיו. [ולקמן בכרייתא שבגמרא מתבאר, באיזה קרבנות הדבר תלוי].

אפילו מת אביו של מעריך, והניח לו ריבוא (דינרים), או ספינתו של מעריך בים, ובאה לו ברבואות [ועליה סחורה ברבואות דינרים], אין לחקדש בה כלום, [כך פשוטו, ואינו מובן טעם הדין, ומתבאר בגמרא].

גמרא:

כתיב בפרשת ערכין: "ואם מך הוא מערכך

[שאינ ידו משגת ליתן את הערך הזה שקצבה תורה] והעמידו [לנערך] לפני הכהן והעריך אתו הכהן על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן".

ומפסוק זה דורשים את הדינים שנאמרו במשנה: **עני והעשיר, נותן ערך עשיר, מהכתוב: אשר תשיג יד הנודר, שמשמע ששעת נתינת יד קובעת** — רבינו גרשום, **והרי ידו משגת בשעת נתינה.**

ואת הדין השני שבמשנה: **עשיר והעני נותן ערך עשיר, מהכתוב: על פי אשר תשיג יד הנודר,** שמשמע שהולכים אחרי שעת הנדר.

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: אפילו עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר.**

מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא: ואם מך הוא מערכך וגו' על פי אשר תשיג וגו', ודורשים: **עד שיהא במכותו** [בעניותו]

מאשר קודם וידו משגת יותר אך עדיין אין לו לתת את כל הערך, וכזה דעת התוספות יום טוב שלא עושים השג יד חדש בשעת הנתינה. אך הליקוטי הלכות נקט בדעת רש"י שגם באופן כזה שידו משגת יותר בשעת הנתינה חייב כשעת הנתינה.

וכל זה בדעת רש"י. אך דעת התוספות בתחילת פרק שני שעשיר והעני עני והעשיר הזמנים הקובעים הם השעה שהעריכוהו ושעת הנתינה, ואם באחד מהם היה עשיר חייב בערך עשיר.

9. כתב הרמב"ם בפירושו המשנה שבקרבנות הכל תלוי בשעה שהתחייב בקרבן אם היה עשיר או עני, ותמה הרש"ש שהרי בגמרא

העשיר הרי הוא נפטר בערך עני כשעה שהעריכוהו. וכתב הגר"ע א שכך מפורש ברש"י לקמן [כד א ד"ה שלא ישאה] שאם העשיר אחרי שהעריכו אותו איננו צריך לתת ערך עשיר.

והרש"ש מקשה על התוספות יום טוב מהמשנה בתחילת פרק שני שאומרת פחות מסלע והעשיר נותן חמישים סלע, והיינו שאם לא הספיק לתת את מה שהעריכוהו בהשג יד עד שנהיה עשיר חייב לתת כעשיר, הרי שאם העשיר בשעת הנתינה חייב כשעת הנתינה.

ותירץ הרש"ש, ששם מדובר שנהיה עשיר גמור בשעת הנתינה ויש לו לתת את כל הערך וכזה חייב כפי העושר שבשעת הנתינה. אך כוונת התוספות יום טוב היא באופן שהוא עדיין עני בשעת נתינה רק שיש לו יותר כסף

חטאתו, והביאה מן הבהמה, מביא גם את עולתו בהמה, כעשיר, ואף שהעני בין החטאת לעולה. ואם בשעת הבאת חטאתו היה עני, והביאה מן העוף, כעני, אף את עולתו יביא מן העוף, אף שהעשיר בין חטאת לעולה, **דברי רבי שמעון**.

רבי יהודה אומר: הכל הולך אחר הבאת האשם, שאם הביא אשמו כשהוא עני יביא חטאתו ועולתו מן העוף כעני, ואם היה עשיר בשעת הבאת אשמו, יביא חטאתו ועולתו מן הבהמה, כעשיר.

ותניא עוד שיטה שלישית: **רבי אליעזר בן יעקב אומר:** אין העניות והעשירות לענין הבאת קרבנותיו נקבעים לפי מה שהוא בשעת הבאת קרבנות, אלא **הכל הולך אחר** שעת הזאה של **צפרים** חיות שמביא המצורע קודם תגלחת הראשונה של מצורע [קודם שסופר שבעת ימים], שאם בשעה שהזו עליו הוי עני, מביא קרבן עני! ואם היה עשיר בשעה שהזו עליו, מביא קרבן עשיר!

ומעתה קשה, שמוכח שלא דורשים ואם "דל

מתחלתו בשעת הנדר ועד סופו בשעת נתינה, אז יביא כאשר תשיג ידו, ללמד: שאם העשיר בינתיים נותן כל ערכו.

ומקשינן: **אלא מעתה** שדורשים "מך הוא" שיהא במכותו מתחלתו ועד סופו, זה שכתוב בפרשת המצורע, בקרבנות שמביא המצורע ביום השמיני לטהרתו: **ואם "דל הוא"** ואין ידו משגת, מביא קרבן עני, **כחי נמי** נימא דאינו מביא קרבן עני, אלא **עד "שיהא בדלותו"** מתחלתו [משעה שהתחיל להביא קרבנותיו. או הכוונה משעה שנתחייב להביא קרבנותיו] **ועד סופו**, כשהביא קרבנו קרבן עני?!

והתנן לא כן: **מצורע שהביא** מקצת קרבנותיו שעליו להביא [שהם: אשם, חטאת בהמה ועולת בהמה לעשיר וחטאת עוף ועולת עוף לעני, ומנחה ולוג שמן]. כשהיה **עני, והעשיר** קודם שהביא קרבנותיו כעני, או שהיה **עשיר** בתחלת הבאת קרבנותיו, **והעני** קודם שהביא כל קרבנותיו כעשיר, **הכל הולך אחר הבאת החטאת** (10)(11), שאם היה עשיר כשהביא

עשיר איננו חייב להביא עולת עשיר, שלא החטאת קובעת אלא שעת הבאת החטאת היא שקובעת ואז הוא היה עני ומביא עולת עני.

11. ואם בשעת הקרבן הקובע היה המצורע עני, ואחר כך בא עשיר וקיבל עליו את שאר קרבנותיו הסתפק הגרי"ז, אם חייב המדיר בקרבן עשיר או שמספיק קרבן עני.

ולפי המובא למעלה מהחזו"א הרי כל הטעם שעשיר שקיבל על עצמו את קרבנותיו של העני מביא קרבן עשיר זה מכיון שגם העני אם היה מעשיר היה חייב בקרבן עשיר, ואם כן, באופן

מבואר שתלוי בשעת הבאת הקרבנות ונחלקו התנאים איזה קרבן קובע. אך שעת התחייבות בקרבן לפי כולם אינה קובעת.

10. לשון הר"ש בנגעים הוא שצריך שתהיה העולה ממין החטאת, והגרי"ז תמה עליו, שהרי משמע כאן בגמרא שלא זה הטעם, וכמו למאן דאמר הכל הולך אחר אשם או ציפרים הביאור שזוהי השעה הקובעת כמו כן למאן דאמר הכל הולך אחר החטאת שעת הבאת החטאת היא שקובעת את דינו לעשיר.

וכתב הגרי"ז, שאם הפריש בעניות חטאת

ורבי יהודה סבר: כיון שכתוב: אשר לא תשיג ידו "בטהרתו" ללמד בא: שאשר לא תשיג ידו "בשעת טהרה" תהא לו תורת עניות, ושעת טהרה, משמע: **דבר המכשיר, ומאי ניהו? אשב:** שטהרה זהו אשם, המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים [שהיה אסור המצורע בהם], שמדם האשם נותן הכהן על בהונות ותנוך אזנו של מצורע.

ורבי אליעזר בן יעקב סבר: ששעת טהרה שתלה הכתוב בו, משמע: **דבר הגורם לו טהרה, ומאי ניהו? צפריים:** שכל זמן שאינו מביא צפריים אינו יכול לגלח.

ומקשינן: **ואלא** מכיון שלא דורשים "הוא" ללמד, שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו, ואם דל "הוא" למה לי?

ומשינינן: שבא ללמד לרבי [שבמשנה הקודמת]: **כדאית ליה** [כפי שנתבאר לעיל בגמרא], שבא "הוא" למעט מצורע עני, ומדירו — שאמר: "קרבת מצורע זה עלי" — עשיר, שאין מביא המדיר קרבן מצורע עני, אלא קרבן מצורע עשיר.

הוא", שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו, ואף שבמקצתו⁽¹²⁾ היה עשיר, מביא קרבן עני. ואילו לגבי ערכין דרשנו: ואם "מך הוא". עד שיהא במכותו מתחלתו ועד סופו?

ומשינינן: לגבי מצורע גזירת הכתוב היא, שלא צריך מתחלתו ועד סופו, **דהא אתמר עלה, אמר רב יהודה אמר רב: ושלשתן** [רבי שמעון שהולך אחרי חטאת, ורבי יהודה שהולך אחרי אשם, ורבי אליעזר בן יעקב שהולך אחרי צפריים] **מקרא אחד דרשו** — ולמדו את שיטתם, שכתוב בפרשת מצורע אחרי דיני קרבן מצורע עני: "זאת תורת נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו".

רבי שמעון סבר: כיון שכתוב: "וכפר הכהן על המטהר לפני ד'. זאת תורת נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו", וסמך הכתוב "וכפר הכהן" ל"זאת תורת וגו' אשר לא תשיג וגו'", ללמד בא: שביא הקרבן האמור לעיל, מצורע אשר לא תשיג ידו "בשעת כפרה", והכל הולך אחר **דבר המכפר**⁽¹³⁾, על חטא — רבינו גרשום **ומאי ניהו? הטאת! שבטון ח' דברים הנגעים באין, וחטאת מכפרת.** — רבינו גרשום, ע"ש. [נתבאר עפ"י רש"י כאן, אבל בנדה ע. וכריתות ט: פירש רש"י באופן אחר, ע"ש].

החטאת או האשם וכו' משמע ששעת הקרבן בלבד קובעת ואם אז הוא עני דינו כעני ולא משנה שהיה עשיר קודם.

13. תמה הגרי"ז, שלכאורה רבי שמעון, האומר דבר המכפר, הוא לומד זאת מהפסוק "וכיפר" ולא מהפסוק "בטהרתו" ומדוע אומרת הגמרא שכולם מקרא אחד דרשו אשר לא תשיג ידו בטהרתו.

כזה שהעני כבר נקבע בעניות ואפילו אם יעשיר יהיה קרבנו קרבן עני הוא הדין המדירו עשיר יביא קרבן עני.

12. צריך ביאור מה קושיית הגמרא, אולי נאמר באמת שצריך שיהיה עני כל הזמן משעה שנרפא מהצרעת ועד שעת הבאת הקרבן והוא במכותו מתחילתו ועד סופו.

וביאר השפת אמת שהלשון הכל הולך אחר

ראית העדות ונתחרש מחמת חולי, והוא שוטה [רשב"ם ב"ב קכח.], או שהיה פתוח שעניו פקוחות ורואה יפה [שם], ונסתמא ונפסל לעדות שצריך: והוא עד "או ראה", או שהיה שפוי, ונשתטה, הרי זה פסול לעדות, כיון שבשעת הגדה פסול הוא.

אבל היה יודע לו עדות על ידי שראה את העדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה בינתיים חתנו של בעל דין, ואחר כך קודם הגדת יח-א העדות מתה בתו של בעל דין ואשתו של העד, ובשעת הגדת העדות רחוק הוא, או שהיה פקח בשעת ראייה, ונתחרש בינתיים, וחזר קודם הגדה ונתפקח, או שהיה פתוח ונסתמא, ואחר כך נתפתח, או שהיה שפוי, ונשתטה, וחזר ונשתפה, כשר להעיד. זה הכלל: כל שתחלתו⁽¹⁴⁾ בשעת ראייה וסופו בשעת הגדה בכשרות — כשר:

הרי מוכח מהסיפא של הברייתא, שלא דורשים "והוא עד" שיהא כשר מתחלתו ועד סופו, ואילו בערכין דרשנו "ואם מך הוא"

ולרבנן [שבמשנה הקודמת]: כדאית להו [כפי שנתבאר לעיל בגמרא], שבא "הוא" למעט מצורע עשיר ומדירו עני, שלא נפטר המדיר בקרבן מצורע עני, אלא מביא קרבן עשיר.

עוד מקשים על זה שדורשים מ"מך הוא", שיהא כך מתחלתו ועד סופו: אלא מעתה, זה שכתוב לגבי עדות: "והוא עד" או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו, האם גם שם נדרוש עד שיהא כשר לעדות מתחלתו בשעת ראית העדות ועד סופו בשעת הגדת העדות, ויפסל לעדות מי שהיה כשר לעדות בשעת ראייה ובשעת הגדה, ובין זה לזה פסול היה [כגון שנתקרב לבעל דין בינתיים, ואחר כן נתרחק]!?

וכי תימא אין הכי נמי שפסול הוא לעדות! והא תניא שכשר הוא: היה יודע לו [לבעל דין] בעדות שראה את העדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו [שפסול הוא לעדות מטעם קרוב], או שהיה פקח בשעת

לעדות, ואיך מועיל מה שיסתלק והרי זה תחילתו בפסול בשעת ראייה.

והביא הרשב"א שהראב"ד תירץ, שנוגע איננו פסול עדות רק חשש שישקר ולכן כשמסתלק החשש הוא כשר לעדות, עוד תירץ הראב"ד, שנוגע יש לו דין בעל דבר, וכל הדין של פסול מתחילתו היינו במי שיש לו שם עד אלא שהוא פסול. אך נוגע שהוא בעל דבר אין לו כלל שם עד ואינו נחשב שתחילת עדותו בפסול.

והרמב"ן תירץ, שכל הדין שתחילתו בפסול פסול זה רק לענין קורבה שמי שהיה קרוב שלו בתחילה הוא פסול לו לעולם, אבל בשאר פסולי עדות כשמסתלק הפסול הוא כשר לעדות.

וביאר הגרי"ז שהחטאת כיון שהיא המכפרת הרי כל זמן שלא הקריב אותה הוא מחוסר כפורים שדינו כטמא, ואם כן, נמצא שהחטאת שמכפרת עליו היא באמת מטהרת אותו, ובוה נחלקו התנאים שלדעת רבי שמעון הכוונה על טהרה של כפרת הקרבנות והיינו החטאת, ולדעת רבי יהודה על המעשה המטהר אותו מטומאתו שזה האשם שמתן הדם על המצורע מטהרו.

14. אבל אם בתחילתו, דהיינו, בשעת ראיית העדות היה פסול שוב אף אם ירד הפסול איננו כשר להעיד, והקשו הראשונים מהגמרא בבבא בתרא [מג א] שמקשה בעד שהוא נוגע ופסול לעדות שיסתלק מהנגיעה שלו ויהיה כשר